

В. А. Ляшчынская, Метафара ў паэзіі Янкі Купалы, Гомель 2003, сс. 160

Метафара, як адзін з галоўных мастацкіх тропаў, найбольш пашыраных вобразна-выяўленчых сродкаў, канструктыўны элемент тэксту, прайшла свае этапы станаўлення, сцверджання ў ґрунтоўных тэарэтычных распрацоўках. Менавіта метафара складае аснову мастацкіх пераўтварэнняў на ўзроўні слоў, а выкарыстанне яе ў паэтычным тэксце тлумачыцца неабходнасцю, жаданнем мастака стварыць і выявіць уласны свет, напоўніць яго зместам, спалучаючы выпадковыя, як можа здацца на першы погляд, нібы неспалучальныя паняццёныя прыкметы, мяняючы іх набор. І, нягледзячы на папярэднія, звычайна вельмі кампетэнтныя падыходы, унутраная прырода, сутнасць метафары застаецца і надалей адкрытай для ўдакладнення, глыбейшага асэнсавання. Невыпадкова Х. Артэга-і-Гасет яшчэ ў дваццатых гадах мінулага стагоддзя бачыў у метафары сродак як выяўлення, так і ў значнай ступені мыслення, падкрэсліваючы пры тым і функцыю табуіравання прадмета. Відавочна, кожны сур'ёзны падыход да асэнсавання праблемы метафары з'яўляецца своечасовым і актуальным.

Уласныя непаўторныя ўзаемадачынненні з метафарай – у кожнай творчай індывідуальнасці. Вольга Ляшчынская лакалізавалася ў сваёй манаграфіі на лінгвастылістычнай будове і характарыстыцы метафары як аднаго з найбольш вобразных тропаў паэтычных тэкстаў класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. Варта адзначыць, што спадчына народнага песняра дастаткова дэталёва разгледжана ў плане літаратуразнаўчым, а вось сістэмнае тэарэтычнае і практычнае вывучэнне непасрэдна моўных асаблівасцей яго твораў, па сутнасці, толькі распачата. Істотна, што дадзенай манаграфіяй В. Ляшчынская працягвае сваю працу над моўнай спадчынай класіка. Трэба ўзгадаць, што яна з'яўляецца адным са складальнікаў „Слоўніка мовы Янкі Купалы”, падрыхтаваным невялікім калектывам аўтараў на кафедры беларускай мовы Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны пад кіраўніцтвам прафесара У. В. Анічэнкі. Менавіта В. Ляшчынская пасля смерці навуковага кіраўніка прадоўжыла яго справу па рэдагаванні і выданні гэтага слоўніка.

У першым раздзеле манаграфіі метафара разглядаецца В. Ляшчынскай як аб'ект даследавання ў сучаснай гуманітарыстыцы, звяртаецца ўвага на моўную і індывідуальна-аўтарскую метафары. Менавіта ў індывідуальна-аўтарскай метафары, як слухна зазначае даследчыца, выяўляецца выбар рэалій, прыярытэт адных і выключэнне другіх, што абумоўлена бачаннем свету канкрэтным мастаком слова. Важным момантам пры вывучэнні метафары з'яўляецца праблема класіфікацыі, гісторыя якой сягае яшчэ ў антычныя рымскія часы. Разглядаючы тут розныя падыходы, відаць, аўтару манаграфіі варты было б выразней акрэсліць уласнае стаўленне да гэтага пытання.

Другі раздзел манаграфіі цалкам прысвечаны даследаванню метафары ў паэтычных тэкстах Янкі Купалы як феномена ідыястылю ў кантэксце асобнага твора, а таксама ўсёй творчасці паэта. Даследчыца слухна падкрэслівае, што метафара Янкі Купалы ўяўляе сабой сапраўдную крыніцу для вывучэння моўных асаблівасцей творчай асобы прадстаўніка пачатку XX стагоддзя, калі беларуская літаратурная мова знаходзілася яшчэ ў працэсе актыўнага фарміравання.

Уважлівае прачытанне фактычнага матэрыялу дазволіла В. Ляшчынскай вызначыць адметнасці выкарыстання метафар, іх структуру, сярод якіх відавочная перавага вербальных метафар над субстантыўнымі і ад'ектыўнымі. Дзякуючы карпатліваму аналізу колькасных дадзеных раскрываецца механізм узнікнення семантычных змен дзеяслова і акрэсліваецца кола спалучальнасці яго як адлюстраванне тыповых мадэляў часу. У разглядаемай манаграфіі вырашаецца шэраг пытанняў тэарэтычнага характару, у прыватнасці: 1) структура метафарычнага кантэксту (вызеленыя дву-, трохкампанентныя кантэксты, а таксама кантэксты, якія могуць быць роўныя сказу рознай будовы і нават усяму тэксту вершы; 2) выбар метафарычных слоў мастаком і іх спалучальнасць з іншымі словамі ў адносінах да нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы і спецыфіка дзеяння яе ў паэзіі; 3) выяўленне патэнцый слова практычнай мовы ў паэтычным тэксце; 4) вызначэнне ролі паэта ў выяўленні і пашырэнні патэнцыяльных магчымасцей беларускага слова, яго семантыкі.

Бясспрэчнай вартасцю працы В. Ляшчынскай з'яўляецца дадатак да манаграфіі: *Матэрыялы да слоўніка метафар паэзіі Янкі Купалы*. Тут сабраны ўсе метафары з паэтычных твораў Янкі Купалы і пададзены ў выглядзе распрацаваных слоўнікавых артыкулаў. У рэестравай частцы ў алфавітным парадку падаюцца метафарызаваныя словы, а да іх прыводзяцца ілюстрацыі ў выглядзе метафарычных кантэкстаў з вызначэннем крыніцы (указваюцца том, старонка і назва твора). Па сутнасці, такі слоўнік можа разглядацца як самастойная праца, з'яўляючыся да таго ж першай спробай такога кшталту ў беларускай паэтычнай лексікаграфіі.

Безумоўна, манаграфія В. Ляшчынскай „Метафара ў паэзіі Янкі Купалы” ліквідуе значныя прабелы ў даследаванні моўнай спадчыны беларускага песняра, адкрываючы новыя перспектывы для развіцця паэтычнай лексікаграфіі як навукі, што даследуе мову пісьменніка.

Галіна Тварановіч
Беласток